

Tomasz Grzegorz Grosse

ORCID: 0000-0002-7270-8900

Uniwersytet Warszawski

<https://doi.org/10.19195/2450-274X.7.2>

Uwarunkowania i konsekwencje ambicji Unii Europejskiej w polityce klimatycznej

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie najważniejszych uwarunkowań powodujących wzrost ambicji UE w polityce klimatycznej. Do tej pory były to trzy czynniki: (1) doniesienia naukowe i medialne o wzroście średnich temperatur na świecie i katastrofach naturalnych wynikających z tych zmian; (2) konsensus głównych sił politycznych i społeczeństw w krajach Europy Zachodniej wraz z silną ideologizacją podejścia do polityki klimatycznej; (3) interesy wielkiego biznesu reprezentowane przez największe państwa członkowskie, na czele z RFN. Dodatkowym celem publikacji jest ukazanie głównych konsekwencji przyjętej agendy klimatycznej, tak jak to można było ocenić na początku 2022 roku. W końcowej części artykułu zostaną zaprezentowane konsekwencje unijnej polityki dla Polski, a także omówiona dyskusja na temat zaostrzenia polityki polskich władz na arenie UE.

Słowa kluczowe: polityka energetyczna i klimatyczna, Europejski System Handlu Emisjami (ETS), „Fit for 55”, Unia Europejska, Polska, Niemcy

Conditions and consequences of the European Union's ambitions in climate policy

Abstract: The aim of the article is to present the most important factors contributing to the growth of the EU's ambitions in climate policy. As of now, they have been threefold: (1) scientific and media reports on the increase in global temperature and natural disasters resulting from these changes, (2) the consensus of major political forces and societies in Western European countries, along with a strong ideologization of the approach to climate policy, (3) big business interests represented by the largest member states, including Germany. Moreover, the aim of the article is to present the main consequences of the adopted climate agenda, as it could be assessed at the beginning of 2022. The final part of the article will present the consequences of EU policy for Poland, including a discussion on the tightening of the policy of Polish authorities in the EU arena.

Keywords: energy and climate policy, ETS, Fit for 55, European Union, Poland, Germany

Wprowadzenie

Polityka energetyczna i klimatyczna Unii Europejskiej (UE) stała się w ostatnich latach jedną z najważniejszych w tej organizacji, a jednocześnie bardziej ambitną pod względem wyznaczania celów ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Komisja Europejska 14 lipca 2021 roku przyjęła pakiet propozycji legislacyjnych „Fit for 55” w ramach Europejskiego Zielonego Ładu, którego celem było wzmocnienie pozycji Unii jako światowego lidera klimatycznego¹. Pakiet miał dokonać rewizji istniejącego prawodawstwa UE w zakresie ochrony klimatu i tempa osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku. Ambicją organizacji było zwłaszcza podwyższenie celu redukcji emisji netto do 2030 roku z wcześniej planowanych 40 do 55% w porównaniu z 1990 rokiem. Ten nowy cel nakładał na Unię i wszystkie państwa członkowskie wysokie koszty wprowadzania zmian, zarówno inwestycyjne, jak i przenoszone na producentów energii i towarów wysokoenergetycznych, wielu innych producentów i usługodawców, wreszcie zwiększających ceny dla konsumentów i gospodarstw domowych.

Celem artykułu jest przedstawienie najważniejszych uwarunkowań powodujących wzrost aspiracji UE w polityce klimatycznej. Zamierzam też ocenić konsekwencje przyjętej agendy klimatycznej. Stawiam tezę, że większość elit niemieckich wychodziło z założenia, że to, co jest dobre dla ich kraju, będzie również właściwe dla reszty UE, a rozciągnięcie celów niemieckiej polityki energetycznej na całą Unię jest niezbędne do zwiększenia korzyści po stronie RFN. Zasadniczy problem polegał jednak na tym, że te spodziewane rachuby nie były trafne zarówno dla samych Niemiec, jak i ich partnerów z innych państw członkowskich. Postawiło to niemieckie przywództwo — lub szerzej: przewodnictwo największych państw członkowskich w UE — pod dużym znakiem zapytania, gdyż prowadziło do negatywnych konsekwencji ekonomicznych, społecznych i geopolitycznych. Problemy wynikające z niewłaściwego dopasowania tempa osiągania celów klimatycznych do możliwości finansowych oraz innych uwarunkowań ekonomicznych i geopolitycznych występujących w 2022 roku każą wątpić, czy propozycje zwiększenia centralizacji lub federalizacji ustroju politycznego w UE są słuszne. Przesuwają one bowiem dużą część władzy nad procesami decyzyjnymi w Unii w gestię Niemiec i Francji, a to nie zawsze przynosi pozytywne rezultaty dla jednoczącej się Europy. W końcowej części tekstu zamierzam przedstawić konsekwencje unijnej polityki dla Polski, a także omówić dyskusję na temat zaostrenia polityki polskich władz na arenie UE.

¹ S. Oberthür, C. Dupont, *The European Union's International Climate Leadership: Towards a Grand Climate Strategy?*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 1095–1114.

Trzy główne uwarunkowania

Ambitna polityka klimatyczna i energetyczna UE była forsowana w trudnych realiach, wynikających głównie z kryzysu pandemicznego i powiązanego z nim spowolnienia gospodarczego, które wywołało liczne turbulencje makroekonomiczne. Wśród nich należy wymienić zubożenie wielu społeczeństw, trudności budżetowe i wzrost zadłużenia większości państw członkowskich, które w oczywisty sposób ograniczało zdolności inwestycyjne potrzebne do wprowadzenia nowych celów klimatycznych. Inną okolicznością była silna ekspansja monetarna banków centralnych w UE i na świecie, która wzmogła presję inflacyjną — czynnik istotny z punktu widzenia agendy klimatycznej, w nieuchronny sposób skutkującej podwyżką kosztów energii i wszystkich innych towarów i usług. Dodatkowo czarne chmury rysowały się nad strefą euro, która w wyniku kolejnego kryzysu znacząco zwiększyła poziom zadłużenia publicznego i prywatnego, osłabiła tempo wzrostu gospodarczego niezbędnego do odbudowy po wcześniejszych kryzysach (zwłaszcza w państwach z południowej flanki unii walutowej), a ponadto nadwyrężyła system finansowy zarówno instytucji rządowych, jak i rynkowych. Te wszystkie kłopoty powinny ograniczyć ambicje polityki energetycznej i klimatycznej UE, tymczasem stało się wręcz odwrotnie — postanowiono wyśrubować cele związane z ochroną klimatu, nie licząc się z coraz większymi trudnościami gospodarczymi i pojawiającymi się ryzykami geopolitycznymi, przede wszystkim na wschodnich granicach UE. Jak się okazało, to ostatnie warunkowanie miało duże znaczenie dla polityki energetycznej i klimatycznej UE, zwłaszcza zwiększenia kosztów jej implementacji.

Można w związku z tym zadać pytanie, dlaczego w tak trudnych i niesprzyjających okolicznościach Europa zdecydowała się skoczyć na głęboką wodę i znacząco podwyższyć własne ambicje w polityce klimatycznej. Jak się wydaje, zadecydowały o tym trzy czynniki: (1) badania naukowe świadczące o narastającym problemie, (2) ideologizacja deliberacji politycznej na temat klimatu, (3) interesy największych państw członkowskich, przede wszystkim Niemiec.

Podstawą aspiracji klimatycznych Unii były w głównej mierze rozliczne badania naukowe, które dowodziły postępujących, a nawet przyspieszających negatywnych zmian klimatycznych w Europie i na świecie. Co jednak ważniejsze, były one szeroko komentowane w mediach, zwłaszcza w Europie Zachodniej, kształtując — w gruncie rzeczy od wielu lat — wyobraźnię wyborców i polityków. W ten sposób tworzony był konsensus społeczny i głównych sił politycznych dotyczący niezbędności przeciwdziałania zmianom klimatu.

Drugim czynnikiem ambicji Unii Europejskiej był właśnie panujący w Europie Zachodniej pogląd o konieczności prowadzenia radykalnej polityki wobec wyzwań klimatycznych. Liderzy różnych ugrupowań, ulegając wpływom aktywistów społecznych, lobbystów, naukowców i dziennikarzy, prześcigali się w jak najbardziej odważnych propozycjach, które spotykały się z przychylnością elektoratów,

zwłaszcza w krajach Europy Zachodniej². Przychylność wyborców powodowała, że wielu naukowców zajmujących się integracją europejską wskazywało właśnie na politykę wobec klimatu jako tę, która może odwrócić negatywne trendy utraty poparcia obywateli wobec integracji europejskiej, a tym samym przyczynić się do poprawy legitymizacji tego projektu³. W ten sposób kształtował się przymus ratowania klimatu jako aksjomat obowiązującej poprawności politycznej. W awangardzie tego procesu byli politycy lewicowi, przede wszystkim wywodzący się z tak zwanych ugrupowań zielonych. Podchodziły one w ogromnej większości do kwestii ochrony przyrody i ratowania klimatu w sposób zideologizowany, to jest nie biorąc pod uwagę okoliczności i kosztów społecznych lub ekonomicznych.

Było to widoczne zwłaszcza w działaniach Parlamentu Europejskiego. Przykładem była odpowiedź tej instytucji na propozycje legislacyjne Komisji Europejskiej dotyczące nowego podatku granicznego lub tak zwanego mechanizmu dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji CO₂ (ang. *Carbon Border Adjustment Mechanism*, CBAM). Już sama idea wprowadzenia takiego podatku wzbudzała kontrowersje, gdyż mogła wieść do wojny handlowej z największymi partnerami handlowymi UE (zwłaszcza USA i Chińską Republiką Ludową). Mimo to eurodeputowani opowiadali się za zaostrzeniem legislacji, w tym poszerzeniem zakresu objętego nią importu do UE, to jest rozszerzeniem listy sektorów, których dotyczyło się nowe opodatkowanie klimatyczne, a także skróceniem okresu przejściowego dla diskutowanego mechanizmu. Postulaty parlamentarzystów uzyskały rzecz jasna silne wsparcie ze strony think tanków ekologicznych⁴.

Zaangażowanie ideowe na rzecz ratowania klimatu — bez względu na koszty takiej polityki — wzbudzało wątpliwości zwłaszcza wśród polityków konserwatywnych, którzy z niepokojem obserwowali ofensywę lewicy w kolejnych obszarach spraw publicznych. Jeden z polskich eurodeputowanych w następujący sposób podsumował argumenty głównego nurtu w Parlamencie Europejskim:

w wielu środowiskach panuje dogmat, że ceny energii, zwłaszcza energii pozyskiwanych z paliw kopalnych — od węgla poczynając, a na gazie kończąc — powinny rosnąć, dlatego że w ten sposób sprawi się, że ludzie będą tej energii mniej zużywać, a producenci energii będą starać się pozyskiwać ją z innych źródeł. Czyli dla wielu, zwłaszcza dla Zielonych, dla liberałów, dla socjalistów, im drożej, tym lepiej. I taka opinia pokutuje w Parlamencie Europejskim. [...] To jest utopia. [...] Politykę klimatyczną w Unii Europejskiej proponują i prowadzą bynajmniej nie ludzie rozsąd-

² European Parliament, *Closer to the Citizen, Closer to the Ballot, Eurobarometer Survey 91.1*, red. P. Schulmeister, Brussels 2019.

³ M. Knodt, M. Ringel, R. Müller, 'Harder' Soft Governance in the European Energy Union, „Journal of Environmental Policy & Planning” 22, 2020, nr 6, s. 787–800; C. Fraune, M. Knodt, *Sustainable Energy Transformations in an Age of Populism, Post-Truth Politics, and Local Resistance*, „Energy Research & Social Science” 43, 2018, s. 1–7, <https://doi-org.eui.idm.oclc.org/10.1016/j.erss.2018.05.029>.

⁴ E. Sánchez Nicolás, *Lead MEP Says Carbon Border Tax Money Must Help Poor Nations*, EUobserver.com 7.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154024> (dostęp: 27.02.2022).

ni, tylko ci, którzy zostali urzeczeni teoriami wmawiającymi, że nie spalając węgla w Europie, obniżymy temperaturę globalną, co jest oczywiście bzdurą⁵.

Wspomnianą opinię potwierdzają badania naukowe, które dowodzą, że dyskusja nad agendą klimatyczną w Parlamencie Europejskim była sytuowana w kontekście proeuropejskości. Sprzyjało to podsycaniu ambicji klimatycznych, jak również wzmacniało postulaty europejskiej lewicy, zwłaszcza stanowisko wyrażane przez ugrupowania zielonych⁶. Sprzeciw wobec ambicji klimatycznych Unii był coraz częściej — nawet w badaniach naukowych — traktowany jako przejaw populizmu i postawy antyeuropejskiej⁷.

Zjawisko ideologizacji polityki energetycznej i klimatycznej UE uwypuklił prof. Francisco Contreras z Uniwersytetu w Sewilli:

Kolejna nowa prymitywna religia polega na wierze w środowisko jako coś najważniejszego. Nasza planeta jest obiektem kultu, staje się ważniejsza niż rodzaj ludzki. Walczymy z paliwami kopalnymi, mówiąc, że ich eliminacja przyniesie nam zbawienie. [...] Ci, którzy twierdzą, że ocieplenie klimatu ma charakter antropogeniczny, powinni promować energetykę jądrową, ale tak nie jest. Emisja dwutlenku węgla w Europie to tylko 9 proc. całości emisji na całym świecie, Chiny osiągają 30 proc. Europa od 2000 roku zmniejszyła swoje emisje o 25 proc. W tym czasie Chiny potroiły swoje emisje, ale to Europa nagle ma Zielony Ład, który sprawi, że energia będzie jeszcze droższa. Niemcy obecnie płacą najwięcej za energię elektryczną, co wpłynie na ich możliwości rozwojowe. Europa sama sobie przeczy, co może doprowadzić do jej samozniszczenia⁸.

Z kolei Ryszard Legutko zwrócił uwagę na ideologizację omawianej polityki unijnej:

Nasz udział, jako całej UE, w emisji jest poniżej 10%, a więc stworzenie gospodarki bezemisyjnej bardzo uderzy w kraje Wspólnoty, ale w skali globalnej nie przyczyni się znacznie do spadku emisyjności. Uzasadnienie tej polityki jest szalone — mówi się, że UE musi dać lekcję ekologii całemu światu. Stawiamy się w pozycji prymusa, co jest niepoważne i niemądre. Żaden z ważnych polityków unijnych nie odważy się tego procesu przyhamować. Nie da się rozmawiać rzeczowo, bo presja ideologiczna jest silna. Z tym są związane też interesy — jeśli dążymy do tego, by w całej Europie wprowadzić gospodarkę bezemisyjną, to musimy pamiętać, że tylko nieliczne firmy mogą ten rynek zaopatrzyć w technologię⁹.

⁵ NASZ WYWIAD. *W UE jest presja na rozszerzenie ETS zamiast zawieszenia? Złotowski: Oczywiście, że tak. To jest absurdalne*, wPolityce.pl 17.12.2021, <https://wpolityce.pl/polityka/578392-nasz-wywiad-zlotowski-w-ue-jest-presja-na-rozszerzenie-ets> (dostęp: 27.02.2022).

⁶ A. Buzogány, S. Četković, *Fractionalized but Ambitious? Voting on Energy and Climate Policy in the European Parliament*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 1038–1056.

⁷ R.A. Huber et al., *Is Populism a Challenge to European Energy and Climate Policy? Empirical Evidence across Varieties of Populism*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 998–1017.

⁸ Cyt. za: *Przyszłość europejskiej prawicy. Jaka będzie rola Polski?*, „Wszystko, Co Najważniejsze” 2021, nr 33, s. 13.

⁹ Ł. Warzecha, *Prof. Ryszard Legutko: Unia Europejska przestała być wehikułem rozwoju*, „Do Rzeczy” 2021, nr 48 (453), s. 55.

W wypowiedzi Legutki wybrzmiała specyfika poprawności politycznej obejmującej dyskusję o polityce klimatycznej UE. Wywierała ona przemożną presję na decydentów politycznych, utrudniając im podejmowanie racjonalnych działań dostosowujących ambicje klimatyczne do możliwości i specyficznych uwarunkowań poszczególnych sektorów lub państw członkowskich.

O podobnym zjawisku przekonywał Jan Krzysztof Ardanowski w odniesieniu do rolnictwa, w wypadku którego Komisja Europejska zalecała śledzenie tak zwanego śladu węglowego w produkcji. W przekonaniu ówczesnego ministra zamiast zdrowego rozsądku w Europie dominowała lewicowa ideologia, kierująca się utopijnymi celami¹⁰. Trudno się dziwić, że w tym kontekście niektórzy politolodzy przewidywali, że „demokracja coraz bardziej będzie się odwracała” od polityków lansujących agendę klimatyczną w UE, a więc społeczeństwa przestaną popierać realizację zbyt ambitnych celów Unii. Stopień zacierzwienia ideologicznego może jednak sprawić, że decydenci europejscy w coraz większym stopniu będą „odwracać się od demokracji”, a więc w coraz bardziej autorytarny sposób narzucać kosztowne cele klimatyczne¹¹.

Profesor Legutko zwrócił w swojej wypowiedzi uwagę na rolę interesów wielkiego biznesu w promowaniu celów klimatycznych Unii. To właśnie w moim przekonaniu trzeci czynnik odpowiedzialny za maksymalizację celów tej polityki europejskiej. Uwidocznili się on zwłaszcza w postępowaniu największych państw Europy Zachodniej, mających ogromny wpływ na kształtowanie kierunków polityk UE. Ilustracją tego zjawiska jest konsekwentna promocja energetyki jądrowej w Europie przez władze francuskie, energetyki zaś opartej na gazie oraz technologiach odnawialnych przez kolejne rządy Republiki Federalnej Niemiec (RFN). Francja liczyła przede wszystkim na możliwość sprzedaży technologii atomowej do innych państw UE, która to — jak szacował komisarz Thierry Breton — może wynieść aż 500 miliardów euro do końca 2050 roku oraz przynajmniej 50 miliardów euro do 2030 roku¹². Z tego też powodu Paryżowi zależało, aby w ramach tak zwanej taksonomii przedstawianej przez Komisję Europejską promowane były inwestycje w energetykę atomową jako przyjazną dla środowiska. Z kolei Berlin liczył na poważne zamówienia dla niemieckich korporacji związane z popytem na technologie w zakresie energetyki odnawialnej. Ponadto rozbudowa gazociągu północnego tworzyła z RFN hub energetyczny w skali Europy Środkowej i Południowej, co przynosiło korzyści finansowe. Z tego samego powodu niemieccy dy-

¹⁰ NASZ WYWIAD. *Rolnictwo węglowe. Ardanowski: Gdzie jest drugie dno? Takiej mobilizacji rolników, jak żyję, nie pamiętam*, wPolityce.pl 16.12.2021, <https://wpolityce.pl/gospodarka/577989-wywiadrolnictwo-weglowe-ardanowski-gdzie-jest-drugie-dno> (dostęp: 27.02.2022).

¹¹ M. Kuź, *Zielona bańka*, „Magazyn Kontra” 2022, <https://magazynkontra.pl/kuz-zielona-ban-ka/> (dostęp: 27.02.2022).

¹² *Europe Nuclear Plants 'Need 500 Bn Euro Investment by 2050': EU Commissioner*, France24.com 9.01.2022, <https://www.france24.com/en/live-news/20220109-europe-nuclear-plants-need-500-bn-euro-investment-by-2050-eu-commissioner> (dostęp: 27.02.2022).

plomaci nie byli zainteresowani rozbudową ze środków UE infrastruktury gazowej w zakresie alternatywnych gazociągów lub innych dostaw gazu do UE¹³.

Niemiecka polityka energetyczna (niem. *Energiewende*) jest przykładem oddziaływania politycznego na UE ze strony największego państwa członkowskiego. W założeniu przenoszenie własnych rozwiązań instytucjonalnych w skali całej Unii ma na celu poprawę pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw niemieckich na rynku wewnętrznym, a przynajmniej ograniczanie niszy konkurencyjnych lub wprowadzanie innych warunków prowadzenia działalności gospodarczej dla rywali z pozostałych państw członkowskich. Jest to „klasyczna” polityka, opisana już przez naukowców¹⁴, polegająca na narzucaniu przez silniejsze państwa własnych rozwiązań instytucjonalnych w ramach całej organizacji międzynarodowej w celu zwiększania korzyści ekonomicznych.

Władze RFN radykalnie ograniczyły energetykę jądrową we własnym kraju, wyłączając w 2021 roku trzy elektrownie atomowe i planując wygaszenie kolejnych trzech do 2023. Dlatego w odniesieniu do przywołanej wcześniej taksonomii, a więc klasyfikacji określającej, które inwestycje są zrównoważone pod względem klimatycznym i mogą starać się o unijne finansowanie oraz poszukiwać go na rynku, Niemcy zdecydowanie orędownoły za wykreśleniem energetyki jądrowej. Jednocześnie w okresie przejściowym opowiadały się za oparciem polityki unijnej na gazie, a następnie na technologiach odnawialnych. Specjaliści zauważyli, że od początku XXI wieku w istocie polityka UE preferuje energetykę opierającą się na gazie¹⁵.

Ponieważ za polityką energetyczną i klimatyczną UE kryją się interesy największych korporacji i ogromne potencjalne korzyści wynikające ze sprzedaży technologii bądź surowców, państwa członkowskie ostro rywalizowały o kierunki tej polityki. Początkowo władze RFN i Francji porozumiały się w zakresie wspomnianej taksonomii unijnej, mimo że inicjatywa w tej sprawie w założeniach powinna należeć wyłącznie do apolitycznej Komisji Europejskiej¹⁶. Wspomnę na marginesie, że to znakomity przykład tego, w jaki sposób instytucje europejskie, nawet te technokratyczne bądź sędownicze, poddają się nieformalnej presji ze strony najbardziej wpływowych krajów Europy Zachodniej¹⁷. Porozumienie niemiecko-francuskie

¹³ S. Elliott, *EU Proposes to Stop Funding Natural Gas Infrastructure, Shift Focus to Hydrogen*, „S&P Global Market Intelligence” 16.12.2020, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/eu-proposes-to-stop-funding-natural-gas-infrastructure-shift-focus-to-hydrogen-61769734> (dostęp: 27.02.2022).

¹⁴ L. Gruber, *Ruling the World: Power Politics and the Rise of Supranational Institutions*, Princeton 2000.

¹⁵ F. Proedrou, *Behind the EU's Energy and Climate Policy Conundrum: Erroneous Power Toolbox, Deadlocks and the Way Forward*, „Journal of Common Market Studies” 58, 2020, nr 2, s. 402–418.

¹⁶ H. von der Burchard, *Germany Downplays Coalition Anger over 'Dangerous' EU Nuclear Push*, „Politico” 3.01.2022, <https://www.politico.eu/article/germany-reject-eu-nuclear-energy-dangerous/> (dostęp: 27.02.2022).

¹⁷ Inne przykłady zob. T.G. Grosse, *Suwerenność i polityczność. Studium integracji europejskiej*, Warszawa 2022, rozdz. 4.

polegało na dopuszczeniu w ramach taksonomii inwestycji w energetykę zarówno jądrową, jak i gazową. Tymczasem spory w łonie koalicji rządowej w RFN doprowadziły do zakwestionowania wcześniejszych uzgodnień. Tak więc kiedy Komisja przedstawiła swój projekt pod koniec 2021 roku, wywodzący się z partii Zielonych ministrowie rządu federalnego, z Annaleną Baerbock na czele, oprotestowali włączenie do tej klasyfikacji energetyki atomowej. Jednocześnie dyplomaci niemieccy zintensyfikowali presję na Komisję Europejską, aby zablokowała inwestycje w tego typu infrastrukturę w przyszłości.

Wkrótce komisarz Margrethe Vestager zaproponowała nowe ramy regulacyjne dotyczące dozwolonej w UE pomocy publicznej w zakresie wsparcia technologicznego umożliwiającego transformację klimatyczną, w której zabrakło energetyki jądrowej, choć znalazły się w niej technologie gazowe. Zdaniem specjalistów propozycja wiceprzewodniczącej Komisji Europejskiej była wyjątkowo ważna, gdyż określała twarde ramy dla przyszłych inwestycji publicznych, podczas gdy taksonomia była jedynie niewiążącym prawnie ukierunkowaniem preferencji inwestorów¹⁸. W ten sposób zakulisowe działania dyplomatów niemieckich nie tylko oddziaływały na antynuklearną politykę energetyczną samej UE, ale rzeczywiście wpływały na tak zwany miks energetyczny w innych państwach członkowskich¹⁹. Wprawdzie Francja zmobilizowała liczne kraje, głównie z Europy Środkowej, które wystąpiły w obronie propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej taksonomii, a tym samym umożliwiły jej przyjęcie w ramach Rady UE, niemniej wspomniana klasyfikacja zdawała się zbyt słabym instrumentem, aby powstrzymać realizację celów niemieckich w polityce klimatycznej UE²⁰. Tym bardziej że w Parlamencie Europejskim nastąpiła mobilizacja polityczna, aby odrzucić projekt Komisji Europejskiej. Zapowiadali to głównie przedstawiciele frakcji lewicowych i zielonych, ale też duża grupa deputowanych niemieckich z ugrupowań prawicowych²¹.

Warto na marginesie zauważyć, że ograniczanie zakresu taksonomii unijnej wydawało się niezbyt racjonalne, biorąc pod uwagę zastrzeżenia samych inwestorów, że perspektywy lokowania funduszy w projekty „przyjazne klimatowi” w stosunku do dostępnych możliwości są poważnie ograniczone²². Zamiast więc zwiększać zaangażowanie finansjery w cele klimatyczne, Berlin zmierzał do ogra-

¹⁸ P. Cleppe, *Germany Needs to Stop Imposing Its Failed Energy Policies on the Rest of the EU*, Brussels Report 4.01.2022, <https://www.brusselsreport.eu/2022/01/04/germany-needs-to-stop-imposing-its-failed-energy-policies-on-the-rest-of-the-eu/> (dostęp: 27.02.2022).

¹⁹ *Ibidem*, s. 3.

²⁰ W. van Gaal, *EU Green Taxonomy Becomes Law, Gas and Nuclear Postponed*, EUobserver.com 10.12.2021, <https://euobserver.com/climate/153776> (dostęp: 27.02.2022).

²¹ M. Khan, *EU Lawmakers Plan Last-Ditch Effort to Reject Brussels' Green Investment Rules*, „Financial Times” 7.02.2022, <https://www.ft.com/content/9d287d09-20d4-4dc6-bc93-79ce143f9f26> (dostęp: 27.02.2022).

²² A. Hernandez, H. Brenton, *Green Bust or Green Flush: Figuring Out the Impact of the EU's New Investment Rules*, „Politico” 3.02.2022, <https://www.politico.eu/article/green-investment-bust-or-green-flush-european-commission/> (dostęp: 27.02.2022).

niczenia takich ewentualności, ale podobne plany miała również Komisja, rozważająca wprowadzenie tak zwanej czerwonej listy, czyli typów inwestycji, które nie powinny dłużej otrzymywać wsparcia ze strony instytucji rynkowych. Państwa członkowskie spierały się jednak nie tyle o to, jak najlepiej ratować klimat, ile przede wszystkim o możliwości zwiększenia ekspansji gospodarczej, w tym sprzedaży technologii, a jednocześnie ukrócenia takich możliwości dla największych potencjalnych rywali.

Co za tym idzie trzy czynniki miały w moim przekonaniu dominujące znaczenie dla podsycania ambicji w polityce energetycznej i klimatycznej UE. Były to kolejno: (1) doniesienia naukowe i medialne o wzroście średnich temperatur na świecie i katastrofach naturalnych wynikających z tych zmian; (2) konsensus głównych sił politycznych i społeczeństw w krajach Europy Zachodniej wraz z silną ideologizacją podejścia do polityki klimatycznej; (3) interesy wielkiego biznesu reprezentowane przez największe państwa członkowskie, z RFN na czele. W literaturze niejednokrotnie podnosi się znaczenie jeszcze jednego czynnika, mianowicie przywództwa klimatycznego UE na arenie międzynarodowej²³. Jest on jednak w gruncie rzeczy wypadkową tych wcześniej wymienionych. Elity zachodnioeuropejskie postrzegały bowiem UE jako lidera w zakresie ambitnej polityki klimatycznej, który wyznacza standardy działania wszystkim pozostałym państwom na arenie globalnej. Nawiązywało to do koncepcji „potęgi normatywnej” Unii w relacjach międzynarodowych²⁴. Niemniej do takiej postawy na arenie międzynarodowej zachęcał przedstawicieli UE konsensus głównych sił politycznych i poparcie społeczeństw w Europie Zachodniej, co jest drugim czynnikiem wymienionym przeze mnie. Chodziło ponadto o narzucenie celów i regulacji unijnych na zewnątrz, co miało z jednej strony poprawić konkurencyjność przedsiębiorstw europejskich, a z drugiej — otworzyć nowe rynki zbytu na sprzedaż technologii pochodzących z UE. Nawiązuje to wprost do trzeciego wskazanego przeze mnie czynnika, mianowicie interesów wielkiego biznesu reprezentowanych przez największe państwa członkowskie.

Właśnie ostatni czynnik wydaje mi się szczególnie istotny dla kształtowania polityki energetycznej i klimatycznej UE. Mówi on jednocześnie wiele o jakości przywództwa Niemiec w jednoczącej się Europie. Jak się wydaje, większość elit niemieckich wychodziła z założenia, że to, co jest dobre dla ich kraju, będzie również właściwe dla reszty UE, a rozciągnięcie celów niemieckiej polityki energetycznej na całą Unię jest niezbędne do zwiększenia korzyści po stronie RFN. Przyjęcie radykalnej polityki klimatycznej w Niemczech wymuszało więc przywództwo

²³ S. Oberthür, C. Dupont, *op. cit.*

²⁴ I. Manners, *Normative Power Europe: A Contradiction In Terms?*, „Journal of Common Market Studies” 2002, nr 2 (40), s. 235–258; A. Goldthau, N. Sitter, *Soft Power with a Hard Edge: EU Policy Tools and Energy Security*, „Review of International Political Economy” 22, 2015, nr 5, s. 941–965; C. Damro, *Market Power Europe*, „Journal of European Public Policy” 19, 2012, nr 5, s. 682–699.

Berlina na rzecz równie ambitnej polityki w całej UE²⁵. Wspomniane ambicje nie zawsze były racjonalne, a przynajmniej bardzo kosztowne w realizacji zarówno dla samych Niemiec, jak i ich partnerów z innych państw członkowskich. Stawiało to niemieckie przywództwo — lub szerzej: przewodnictwo największych państw członkowskich w UE — w złym świetle, jako mogące niekiedy opierać się na błędnych przesłankach i narażające Unię na zbyt duże koszty ekonomiczne, społeczne oraz geopolityczne. Ponadto nasuwało wątpliwości, czy propozycje zwiększenia centralizacji lub federalizacji ustroju politycznego w UE są słuszne. Faktycznie przesunęły one bowiem dużą część władzy nad procesami decyzyjnymi w Unii w gestię Niemiec i Francji.

Konsekwencje

Niemiecka koncepcja jednoczesnego wycofania się z energetyki jądrowej oraz opartej na węglu docelowo w stronę odnawialnych źródeł energetycznych była niełatwa w realizacji. Ekspertcy dowodzili, że mimo wieloletnich inwestycji udział energii ze źródeł odnawialnych oscylował w UE wokół jedynie 10%, a jednocześnie skokowe zwiększenie tej produkcji było niezwykle trudne²⁶. W skali UE tempo wycofywania z produkcji energii opierającej się na węglu w latach 2019–2021 było znacząco mniejsze aniżeli w okresie 2011–2019, a kryzys na rynku gazu w drugiej połowie 2021 roku wręcz spowodował, że wzrosła produkcja energii z tego surowca²⁷.

W samych Niemczech udział energetyki jądrowej przed 2021 rokiem wynosił około 10%, co oznaczało, że wygaszanie elektrowni atomowych nie znajdowało możliwości zastąpienia ich przez czyste technologie odnawialne i musiało zostać oparte — przynajmniej w okresie przejściowym — na gazie oraz węglu. Badania dowodziły, że po decyzji kanclerz Angeli Merkel w sprawie elektrowni atomowych rósł udział wysokoemisyjnych paliw kopalnych w miksie energetycznym²⁸. W 2021 roku w RFN nastąpił wzrost produkcji energii z węgla o 11%, co było nie tylko bezpośrednim skutkiem wygaszania elektrowni atomowych, ale też znacznie chłodniejszej zimy i wiosny tego roku, aniżeli wskazywały prognozy²⁹. Innym

²⁵ D. Liefferink, K.W. Rüdiger, *Environmental Leaders and Pioneers: Agents of Change?*, „Journal of European Public Policy” 24, 2017, nr 7, s. 951–968.

²⁶ P. Cleppe, *op. cit.*, s. 1.

²⁷ Ch. Moore, *European Electricity Review 2022. Gas Crisis Interrupts EU Coal Exit*, London 2022.

²⁸ D. Smyrgała, *Fukushima and Energiewende: Impact on Structure of Power Generation*, „Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy” 12, 2017, nr 4, s. 332–337.

²⁹ A. Hernández-Morales, *Europe's Power Price Spike Caused by Surging Demand, Extreme Weather: Report*, „Politico” 14.01.2022, <https://www.politico.eu/article/iea-sky-high-electricity-prices-driven-by-surging-demand-and-more-extreme-weather-events/> (dostęp: 27.02.2022).

czynnikiem był kryzys na rynku gazu, a dokładnie wzrost ceny tego surowca³⁰. Podobna tendencja była widoczna w całej UE — rosła produkcja energii z węgla i gazu, a tylko marginalnie z odnawialnych źródeł³¹. Zwiększyło się również zapotrzebowanie na gaz. Zamiast więc redukować emisję Niemcy i reszta UE, coraz bardziej zwiększały emisję gazów cieplarnianych. Co więcej, w RFN i innych państwach Unii coraz częściej pojawiały się przerwy w dostawach prądu, tak jak miało to miejsce w Berlinie 9 stycznia 2022 roku, kiedy dostaw elektryczności i ogrzewania pozbawionych było 90 tysięcy mieszkańców³².

Na początku 2022 roku Robert Habeck, niemiecki minister odpowiedzialny za politykę energetyczną, potwierdził, że istnieje drastyczny rozdźwięk między zobowiązaniami międzynarodowymi a tempem ograniczania emisji gazów cieplarnianych w RFN, co wynikało z tendencji do zmniejszania udziału źródeł odnawialnych i zwiększania gazu oraz węgla w miksie energetycznym państwa³³. Wskazał jednocześnie, że w latach 2010–2020 RFN udało się zmniejszyć emisję jedynie o 15 milionów ton rocznie, a planowane było zwiększenie tego tempa do 40 milionów ton rocznie. Wobec istniejących trendów tak znaczący wzrost aspiracji klimatycznych wydawał się nierealny. Jednocześnie Habeck przyznał, że w kolejnych latach niemiecka energetyka będzie musiała oprzeć się na gazie ziemnym, co tym bardziej utrudniało zrealizowanie planów dotyczących redukcji emisji. Opinię tę potwierdził szef Europejskiej Agencji Środowiska (EEA), który uznał, że UE nie dysponuje odpowiednią infrastrukturą, aby zrealizować cele „Fit for 55” do roku 2030. Przyznał również, że aby osiągnąć te ambitniejsze cele, należałoby znacząco podwyższyć pułap redukcji emisji z wcześniej planowanego, który i tak był już bardzo trudny do realizacji³⁴.

W opinii EEA najważniejszym źródłem ograniczania emisji powinien być Europejski System Handlu Emisjami (ETS), a więc unijny system handlu uprawnieniami do emisji. Było to bowiem podstawowe narzędzie do wymuszania oszczędności energii i redukcji zanieczyszczeń. Jednocześnie był to jednak kosztowny system opierający się na nakładanym na emitenta gazów cieplarnianych paropodatk, który powinien zachęcać do wprowadzania inwestycji proklimatycznych, choć mógł również skutkować przerzucaniem zwiększonej ceny na konsumentów lub kooperantów, a tym samym generować inflację. Innym skutkiem był wzrost

³⁰ European Commission, *Quarterly Report on European Gas Markets*, t. 14, z. 3, Brussels 2022, s. 4.

³¹ International Energy Agency, *Electricity Market Report*, Wien 2022, s. 71.

³² *Maxi-blackout w Berlinie: Dziesiątki tysięcy gospodarstw domowych bez prądu i ogrzewania*, PolskiObserwator.de 10.01.2022, <https://polskiobserwator.de/aktualnosci/blackout-w-berlinie-stycz-en-2022/> (dostęp: 27.02.2022).

³³ W. van Gaal, *Germany Launches 'Gigantic' Climate Emergency Programme*, EUobserver.com 12.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154052> (dostęp: 27.02.2022).

³⁴ E. Sánchez Nicolás, *EU Agency Warns ETS Emission-Cuts Are Off Track*, EUobserver.com 13.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154066> (dostęp: 27.02.2022).

obciążeń nakładanych na przedsiębiorstwa, co mogło obniżyć ich konkurencyjność, a także wzrost kosztów utrzymania dla społeczeństwa.

W połowie 2021 roku pojawiła się propozycja Komisji Europejskiej³⁵ powołania Społecznego Funduszu Klimatycznego, który miałby łagodzić wzrost cen energii w UE dla najuboższych mieszkańców. Już wówczas szacowano, że takie potrzeby będą dotyczyć się ponad 34 milionów Europejczyków, dotkniętych tak zwanym ubóstwem energetycznym, a więc których mogło nie być stać na opłatę podstawowych rachunków za energię i ogrzanie mieszkań. Rosnące ceny energii w UE mogły znacząco zwiększyć te szacunki. Warto przypomnieć, że cena pozwolenia ETS za tonę emisji wzrosła w samym tylko 2021 roku o 200% (z około 30 do ponad 90%). Według przewidywań analityków cena pozwoleń w kolejnych latach miała przekroczyć 200 euro za tonę³⁶.

Niezrażona tym Komisja postulowała rozciągnięcie systemu ETS na transport samochodowy oraz budynki mieszkalne, jak również objęcie kosztami emisji rolnictwa. Mogło to prowadzić nie tylko do jeszcze większej drożyzny artykułów rolnych, ale wręcz do niedoborów żywności w UE. Zagrożona byłoby w tej sytuacji także możliwość kontynuowania produkcji w średnich i małych gospodarstwach, co miało zasadnicze znaczenie zwłaszcza dla państw z rozdrobnioną strukturą własności terenów rolniczych, takich jak Polska³⁷.

Jednym z najważniejszych skutków wzrostu ceny ETS była skokowa zwyżka cen energii dla konsumentów i przedsiębiorstw. Właśnie dlatego część państw członkowskich, między innymi Francja i Polska, ostro sprzeciwiały się rozszerzeniu europejskiego systemu handlu uprawnieniami do emisji na kolejne sektory gospodarki. Komisja broniła się, twierdząc, że wpływ ETS na cenę energii wynosi nie więcej niż kilkanaście procent. Niemniej inne szacunki wskazywały, że może być to ponad sześćdziesięcioprocentowy udział w cenie detalicznej³⁸. Bez względu na to, kto miał rację w tym sporze, faktem było to, że od 2021 roku drastycznie wzrastały ceny energii elektrycznej w UE, co było jedną z zasadniczych przyczyn zwiększającej się inflacji. Potwierdziła to między innymi Isabel Schnabel, członkini zarządu Europejskiego Banku Centralnego, która podniosła, że instrumenty europejskiej polityki klimatycznej (takie jak ETS) będą w najbliższych latach windowały inflację, a programy osłonowe, między innymi Społeczny Fundusz Klima-

³⁵ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing a Social Climate Fund, COM/2021/568 final, Brussels 2021.

³⁶ M. Khan, *EU Leaders Battle over Carbon Price as Energy Costs Soar*, „Financial Times” 17.12.2021, <https://www.ft.com/content/eefea72d-0441-4edf-9d56-2e4d835cd4dc> (dostęp: 27.02.2022).

³⁷ NASZ WYWIAD. *Rolnictwo węglowe...*

³⁸ D. Ciepiela, *Apel o zawieszenie „opresyjnego” systemu handlu emisjami*, wnp.pl 25.01.2022, <https://www.wnp.pl/energetyka/apel-o-zawieszenie-opresyjnego-systemu-handlu-emisjami,531777.html> (dostęp: 27.02.2022).

tyczny, jeszcze bardziej przyspieszą ten proces³⁹. W 2021 roku inflacja w strefie euro przekroczyła 5%⁴⁰, choć w niektórych państwach dysponujących europejską walutą (na Litwie i w Estonii) wskaźnik ten był niemal dwukrotnie większy.

Dodatkowo unijny system handlu emisjami był niekorzystny dla budżetów państw opierających energetykę w największym stopniu na węglu, przez co utrudniał im dokonywanie inwestycji służących transformacji klimatycznej. Z danych Krajowego Ośrodka Bilansowania i Zarządzania Emisjami wynikało, że w latach 2008–2020 nadwyżka na rynku uprawnień do emisji CO₂ wyniosła w całej Unii łącznie 753,92 miliona sztuk. Ich największymi dysponentami były Rumunia (312 milionów uprawnień), Francja (302 miliony) i Hiszpania (230 milionów). Na drugim biegunie znalazły się Niemcy (z deficytem na poziomie 666 milionów), Polska (238 milionów) i Holandia (72 miliony). Oznacza to, że niektóre kraje, w tym nasz, wyemitowały więcej CO₂, niż wynikało z przyznanych uprawnień, a te brakujące należało kupić. Część wydanych na ten cel środków trafiła zatem nie do budżetów tych państw, tylko do tych, które mogły wykazać się nadwyżkami. Właśnie w taki sposób pieniądze z polskich elektrowni kupujących uprawnienia do emisji CO₂ mogły bezpośrednio zasilić budżety na przykład Francji⁴¹.

Źródłem inflacji w UE była również polityka Federacji Rosyjskiej, co potwierdził między innymi Fatih Birol, szef Międzynarodowej Agencji Energetycznej⁴². Cena gazu w niektórych państwach Europy Zachodniej wzrosła w ciągu 2021 roku nawet o 800%⁴³. Działania rosyjskie polegały na ograniczaniu dostaw do zbiorników rezerw gazowych będących własnością firm rosyjskich na terytorium UE, a także na zmniejszaniu eksportu gazu do Unii przez rurociąg Jamał-Europa⁴⁴. W ten sposób, mimo że w Europie wzrastał popyt na ten surowiec, to jego faktyczna dostępność w Unii była zmniejszona, a tym samym wzrastała presja cenowa, zwłaszcza przed sezonem zimowym, kiedy zapotrzebowanie mogło przekroczyć dostępne rezerwy. Dodatkowym czynnikiem nacisku była trudna sytuacja geopolityczna wywołana przez groźbę agresji wojsk rosyjskich na Ukrainę zimą 2022 roku. Nawet jeśli polityka Kremla miała na celu jak najszybszą legalizację i uruchomienie Nord Stream 2, to w rzeczywistości szantażowała też państwa członkowskie

³⁹ M. Arnold, *ECB Executive Warns Green Energy Push Will Drive Inflation Higher*, „Financial Times” 8.01.2022, <https://www.ft.com/content/80cbd05f-d722-411f-9bbe-155cd8c06f7e> (dostęp: 27.02.2022).

⁴⁰ Według zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (ang. *Harmonised Index of Consumer Prices*, HICP).

⁴¹ *Polska dopłaca do unijnego system handlu uprawnieniami do emisji*, „Do Rzeczy” 28.02.–6.03.2022, s. 46.

⁴² D. Sheppard, J. Politi, M. Seddon, *IEA Chief Accuses Russia of Worsening Europe's Gas Crisis*, „Financial Times” 12.01.2022, <https://www.ft.com/content/668a846e-d589-4810-a390-6d7ff281054a> (dostęp: 27.02.2022).

⁴³ P. Cleppe, *op. cit.*, s. 3.

⁴⁴ European Commission, *op. cit.*, s. 3.

UE w wymiarze geopolitycznym, chcąc wpływać między innymi na ustępstwa Zachodu w negocjacjach prowadzonych między Rosją a NATO. Ze strony rosyjskiej była to klasyczna strategia geoeconomiczna⁴⁵.

W ten sposób polityka niemiecka polegająca na oparciu transformacji klimatycznej w UE w okresie przejściowym na gazie, w tym w ogromnym stopniu importowanym z Federacji Rosyjskiej dzięki rozbudowie gazociągu północnego, przyniosła szantaż ekonomiczny i geopolityczny ze strony Moskwy. Same Niemcy były wówczas bardzo mocno zależne od dostaw gazu z Rosji, gdyż ponad 55% tego surowca w RFN pochodziło właśnie z tego kierunku. W przypadku całej UE aż 45% zapotrzebowania na gaz pochodziło z Federacji Rosyjskiej⁴⁶. Unia Europejska i sama RFN stały się więc zakładnikami Władimira Putina w niewralgicznym momencie, kiedy ważyły się losy niepodległej Ukrainy, bezpieczeństwa tak zwanej wschodniej flanki NATO, a także zachowania spójności na łonie Paktu Północnoatlantyckiego. Jednocześnie działania rosyjskie paraliżowały gospodarki europejskie i utrudniały im wyjście z kryzysu pandemicznego. Miało to szczególnie bolesne znaczenie dla pogrążonej w problemach strukturalnych strefy euro.

Trudno się zatem dziwić, że przynajmniej niektórzy politycy zachodnioeuropejscy, zwłaszcza niemieccy i francuscy, zamierzali jak najszybciej ustabilizować sytuację geopolityczną, nawet za cenę ustępstw wobec żądań rosyjskich. Przedstawiciele niemieckiego rządu byli również bardzo wstrzemięźliwi w odniesieniu do potencjalnych sankcji, jakie państwa NATO i UE miały wymierzyć w przypadku inwazji wojsk rosyjskich na Ukrainę. Przede wszystkim nie chcieli dopuścić, aby jedną z tych sankcji było zawieszenie możliwości uruchomienia niedawno wybudowanego Nord Stream 2. W tej sprawie rząd federalny był wewnętrznie mocno podzielony. Przykładowo niemiecka minister obrony Christine Lambrecht postulowała, aby nie łączyć gazociągu z konfliktem geopolitycznym, przedstawiciele partii Zieloni wyrażali zaś przeciwną opinię. Kanclerz Olaf Scholz się wahał i nie potrafił zająć jednoznacznego stanowiska⁴⁷. Było to zapewne związane z wysoką stawką konfliktu z Rosją, a także potencjalnie dewastującymi kosztami gospodarczymi, jakie mogły wyniknąć ze zmniejszenia napływu rosyjskiego gazu do UE. Było to prawdopodobne nawet w przypadku wyłączenia Nord Streamu 2 z ewentualnych zachodnich sankcji. RFN gorączkowo poszukiwała zatem alternatywnych sposobów pozyskania dostaw gazu ziemnego, niekiedy nawet zwiększając ryzyko dla środowiska naturalnego lub zdrowia i życia mieszkańców. Tak było w wypadku

⁴⁵ Por. T.G. Grosse, *Paliwo dla dominacji. O ekonomicznych podstawach supremacji geopolitycznej*, Warszawa 2020.

⁴⁶ REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure and Sustainable Energy, COM/2022/108 final, Strasbourg 2022, s. 1.

⁴⁷ H. von der Burchard, *Why Germany Pipes Down When Talk Turns to Nord Stream 2 Sanctions*, „Politico” 8.02.2022, <https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-silence-on-nord-stream-2-draws-fr-esh-criticism/> (dostęp: 27.02.2022).

niemieckiej prośby o zintensyfikowanie eksportu surowca z niderlandzkich złóż w Groningen, co groziło między innymi trzęsieniem ziemi w tej okolicy⁴⁸.

Nie bez winy w całej sytuacji była Komisja Europejska, która przez wiele lat — zapewne nie bez wpływów Berlina — tolerowała monopolistyczne praktyki firm rosyjskich na rynku wewnętrznym. Przykładem takiego zachowania było ulgowe potraktowanie Gazpromu w 2018 roku, kiedy w wyniku postępowania antymonopolistycznego rosyjskiej firmie groziły ogromne kary finansowe, a sama Komisja zgodziła się na ugodowe zakończenie sprawy⁴⁹. Stanowisko urzędników w Brukseli potwierdził następnie wyrok Sądu UE⁵⁰. Do sprawy wrócono dopiero w 2022 roku, kiedy oczywiste stało się wykorzystywanie przewagi rynkowej przez Gazprom do windowania cen surowca na rynku wewnętrznym⁵¹. W tym samym czasie urzędnicy europejscy intensywnie zabiegali między innymi w USA, Azerbejdżanie, Katarze i Nigerii o możliwości zwiększenia importu skroplonego gazu ziemnego (LNG) do UE⁵². Była to nieco spóźniona reakcja w sytuacji kryzysu wynikającego w dużej mierze z głębokiego uzależnienia Europy od dostaw gazu z Federacji Rosyjskiej. Komisja ratowała swoją reputację, starając się jednocześnie zablokować możliwość zawierania z Rosją długoterminowych kontraktów gazowych, które sięgałyby poza 2049 rok⁵³. Zamierzała także jak najszybciej przedstawić transformację klimatyczną opierającą się na gazie na rzecz wodoru. Jej propozycje w tej sprawie po raz kolejny okazały się jednak nierealistyczne. Eksperci dowodzili, że technologie wodorowe stosowane w energetyce i ciepłownictwie są póki co mało efektywne, a propozycje Brukseli w zakresie łączenia gazu ziemnego z wodorem jako paliwa dla elektrowni lub elektrociepłowni mogły skutkować zwiększeniem emisji gazów cieplarnianych w porównaniu do samego tylko gazu⁵⁴.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy uznać, że konsekwencje unijnej polityki energetycznej i klimatycznej były w 2022 roku negatywne dla większo-

⁴⁸ L. Kotkamp, *The Netherlands' Earthshaking Gas Deal with Germany*, „Politico” 27.01.2022, <https://www.politico.eu/article/the-netherlands-earthshaking-gas-deal-with-germany/> (dostęp: 27.02.2022).

⁴⁹ European Commission, *Antitrust: Commission Imposes Binding Obligations on Gazprom to Enable Free Flow of Gas at Competitive Prices in Central and Eastern European Gas Markets*, Brussels 2018.

⁵⁰ Wyrok Sądu Unii Europejskiej w Luksemburgu z dnia 2 lutego 2022 roku w sprawie T-616/18, *Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo/Komisja (Zobowiązania Gazpromu)*.

⁵¹ S. Van Dorpe, *Vestager's Big Gazprom Case Upheld in EU Court*, „Politico” 2.02.2022, <https://www.politico.eu/article/vestagers-big-gazprom-case-upheld-in-eu-court/> (dostęp: 27.02.2022).

⁵² S. Fleming, M. Khan, *EU Seeks to Curb Gas Costs if Ukraine Crisis Hits Energy Supplies*, „Financial Times” 6.02.2022, <https://www.ft.com/content/907c85e0-7cbe-4eea-a725-db601895a84e> (dostęp: 27.02.2022).

⁵³ M. Khan, N. Astrasheuskaya, *EU Aims to Scrap Long-Term Gas Supply Contracts*, „Financial Times” 15.12.2021, <https://www.ft.com/content/7f84c0ef-d81b-4d32-a5dc-75cca8e54532> (dostęp: 27.02.2022).

⁵⁴ W. van Gaal, *German Ministers Condemn 'Unrealistic' EU Hydrogen Rules*, EUobserver.com 25.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154177> (dostęp: 27.02.2022).

ści państw członkowskich, nie wyłączając RFN. Dawało to raczej złe świadectwo o niemieckim przywództwie w Unii Europejskiej, zwłaszcza o tendencji do przenoszenia niemieckiej *Energiewende* na inne państwa członkowskie, a także ukierunkowania w ten sposób transformacji klimatycznej odbywającej się na Starym Kontynencie.

Dyskusja w Polsce

Po agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku kryzys energetyczny w UE się zaostrzył. Odpowiedzią Komisji Europejskiej na te wyzwania była korekta polityki energetycznej i klimatycznej — skupiono się teraz na dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych z Rosji, między innymi poprzez zmniejszenie dostaw gazu rosyjskiego do UE o dwie trzecie do końca 2022 roku, a także pełne uniezależnienie się od tych dostaw do roku 2030⁵⁵. Odpowiedzią kanclerza RFN było podanie w wątpliwość realności osiągnięcia tych celów, podczas gdy rząd Niemiec zasadniczo opowiadał się za kontynuowaniem dostaw surowców energetycznych z Rosji⁵⁶. Plan urzędników europejskich zakładał ponadto zintensyfikowanie produkcji energii odnawialnej oraz wykorzystanie biopaliw i wodoru w UE, a także zaostrzenie oszczędności zużycia energii. W okresie przejściowym uznano również za dopuszczalne dłuższe stosowanie węgla w energetyce. Zasadniczo jednak nie zmniejszono ambicji klimatycznych wynikających z programu „Fit for 55”, jak też nie zamierzano rezygnować z poszerzania systemu ETS na kolejne sektory. Nadal więc polityka Unii była niezwykle ambitna względem działań polskich przedsiębiorstw i obywateli.

Transformacja energetyczna i klimatyczna w Polsce była szczególnie trudna ze względu na tradycyjne uzależnienie miejscowej gospodarki od węgla (około 65%)⁵⁷. Ciężary transformacji klimatycznej w naszym kraju szacowano na 240 miliardów euro do 2030 roku, a więc dwukrotnie więcej niż średnia w UE⁵⁸. Według innych szacunków realizacja celów klimatycznych do 2030 roku może się wiązać z przeszło 527 miliardami euro, podczas gdy luka między przewidywanymi dochodami z pozwoleń na emisję ETS i wsparciem finansowym UE a wydatkami ze strony

⁵⁵ REPowerEU: Joint European Action...

⁵⁶ V. Pop, S. Fleming, *EU Struggles to Deepen Unity on Defence and Energy*, „Financial Times” 9.03.2022, <https://www.ft.com/content/ad59b882-5920-4b22-802e-289a7d5a49be> (dostęp: 29.03.2022).

⁵⁷ B. Rogala, *Transformacja energetyczna Polski: po raz pierwszy udział węgla w miksie spadł do 65 proc.*, 300gospodarka.pl, <https://300gospodarka.pl/300klimat/transformacja-energetyczna-polska-2020-forum-energii-spadek-wegiel> (dostęp: 27.02.2022).

⁵⁸ D. Ciepela, *Koszt transformacji energetycznej Polski do 2030 r. to 240 mld euro*, wnp.pl 17.06.2020, <https://www.wnp.pl/energetyka/koszt-transformacji-energetycznej-polski-do-2030-r-to-240-mld-euro,401110.html> (dostęp: 27.12.2021).

polskiej miała wynieść co najmniej 300 miliardów euro⁵⁹. Naukowcy dowodzili, że udział wsparcia ze strony funduszy UE dla Polski wyniesie około 5% wszystkich kosztów⁶⁰, co oznaczało, że zasadniczą większość wynikających z transformacji ciężarów musiałby pokryć budżet państwa, a także lokalni przedsiębiorcy i konsumenci. Dodatkowym czynnikiem była duża niepewność, przynajmniej na początku roku 2022, czy Polska w ogóle otrzyma fundusze unijne z uwagi na przeciągający się spór wokół praworządności. Bez względu na to skala kosztów transformacji nałożonych na nasz kraj była tak poważna, że mogło to doprowadzić do znaczących zakłóceń gospodarczych, jak również niezadowolonia społecznego.

W perspektywie ekonomicznej największym wyzwaniem było utrzymanie w Polsce konkurencyjności gospodarcej, która w dużym stopniu opierała się na niskich kosztach produkcji. Natomiast wyzwaniem społecznym była stosunkowo duża grupa ubogich i średniozamożnych gospodarstw domowych, dla których wzrost kosztów utrzymania stanowił istotny problem egzystencjalny. Oba czynniki mogły stosunkowo szybko doprowadzić do kłopotów politycznych koalicji rządowej, opierającej swój sukces wyborczy zwłaszcza na mniej zamożnej części elektoratu.

Ceny pozwoleń na emisję w ramach ETS były jednym z czynników gwałtownego wzrostu inflacji w Polsce w 2021 roku, co musiało niepokoić zarówno obywateli, jak i polityków. Zdaniem naukowców

od samego początku było wiadomo, że założenia transformacji energetycznej są nierealne. [...] Głównym założeniem tej transformacji było, że niskie ceny energii z OZE spowodują likwidację wytwarzania energii w kosztownych, bo opodatkowanych pozwoleńiami na emisję, źródłach węglowych czy gazowych. Jednak tak się nie stało, ponieważ OZE nie są w stanie zapewnić ciągłych dostaw energii elektrycznej przez 24 godziny nad dobę i 7 dni w tygodniu, niezbędnej dla funkcjonowania nowoczesnego społeczeństwa i gospodarki⁶¹.

Premier Mateusz Morawiecki nazwał ETS europejskim podatkiem nałożonym na energię, podatnym na spekulacje i destabilizowanie gospodarki, który w zasadniczym stopniu wpływa na wzrost inflacji. Dlatego dopominał się od Komisji Europejskiej, aby zreformowała ten system, zwłaszcza doprowadziła do wycofania podmiotów finansowych z rynku handlu uprawnieniami do emisji⁶². Niemniej

⁵⁹ R. Bojanowicz, *Rachunek za Fit for 55. Jakie koszty poniesie polska gospodarka?*, Forsal.pl 11.01.2022, <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8330293,fit-for-55-koszty-dla-polski-wplyw-na-gospodarke-bank-pekao.html> (dostęp: 27.02.2022).

⁶⁰ W. Mielczarski, *Koszty transformacji energetycznej w Polsce (ANALIZA)*, biznesalert.pl 7.02.2022, <https://biznesalert.pl/mielczarski-koszty-transformacji-energetycznej-w-polsce-analiza/> (dostęp: 27.02.2022).

⁶¹ W. Mielczarski, *Jakie są prawdziwe przyczyny wzrostu cen energii elektrycznej?*, biznesalert.pl 12.01.2022, <https://biznesalert.pl/ceny-energii-energia-elektryczna-oze-eu-ets-unia-europejska-emisje-co2-energetyka-polityka-klimatyczna-gaz-atom-wegiel-transfomacja-energetyczna-polska-eu-ropa/> (dostęp: 27.02.2022).

⁶² B. Bodalska, *Polska złożyła wniosek ws. reformy systemu ETS. Nasz kraj traci czy zyskuje na handlu emisjami?*, Euractiv.pl 4.01.2022, <https://www.euractiv.pl/section/energia-i-srodowisko/news/polska-zlozyla-wniosek-ws-reformy-systemu-ets/> (dostęp: 27.12.2021).

czołowy przedstawiciel Komisji Frans Timmermans, odpowiedzialny za — jak sam to określił — „rewolucyjną zmianę” w Europie, przestrzegał przed „siłami ciemności” (ang. *dark side*) i mową nienawiści, które mogły przeszkodzić w transformacji⁶³. Jako głównego wroga unijnych ambicji klimatycznych wskazał rządy w Warszawie i Budapeszcie, a więc swoich zagorzałych adwersarzy z okresu, kiedy był w Komisji odpowiedzialny za sprawę praworzędności.

W sytuacji rosnącej inflacji i innych obciążeń społecznych oraz ekonomicznych wynikających z transformacji klimatycznej w dyskusji politycznej pojawiły się propozycje, aby polski rząd sięgnął po niekonwencjonalne działania na arenie europejskiej⁶⁴. Takie możliwości pojawiły się na początku 2022 roku.

Po pierwsze proponowano, aby zgodnie z uchwałą Sejmu z dnia 9 grudnia 2021 roku⁶⁵ wnioskować o jak najszybsze zawieszenie funkcjonowania unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji lub okresowe wyłączenie Polski z tego systemu do czasu jego reformy.

Po drugie postulowano, aby rząd zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości UE lub polskiego Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie, czy przyjęcie większości regulacji pakietu „Fit for 55” w drodze głosowania kwalifikowaną większością jest zgodne z traktatami europejskimi, zwłaszcza z art. 192 ust. 2 lit. a i c TFUE. Wspomniane przepisy stanowią bowiem, że Rada podejmuje decyzje jednomyślnie, kiedy mają one charakter fiskalny oraz gdy wpływają na miks energetyczny w państwie członkowskim, a więc na wybór między różnymi źródłami energii i ogólną strukturę zaopatrzenia w energię w danym państwie⁶⁶. Konieczność ograniczenia wykorzystania węgla do produkcji energii była przesłanką do stosowania takiej procedury głosowania. Jednomyślne podejmowanie decyzji w Radzie UE stwarzało dla Polski znacznie korzystniejszą sytuację wpływania na kierunki polityki energetycznej i klimatycznej UE zgodnie z własnymi interesami.

Po trzecie zwracano uwagę, że przynajmniej jeden z przygotowanych przez Komisję Europejską projektów regulacji w ramach pakietu legislacyjnego „Fit for 55” miał być głosowany jednomyślnie⁶⁷. Zgoda polskiego rządu na akceptację tej dyrektywy mogła zostać uwarunkowana zmianą w innych regulacjach omawianego pakietu albo przyjęciem oczekiwanych przez Polskę reform w odniesieniu do unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji.

⁶³ K. Mathiesen, *EU Green Deal Chief: West Must Resist 'the Dark Side'*, „Politico” 8.12.2021, <https://www.politico.eu/article/eu-green-deal-frans-timmermans-climate-policy/> (dostęp: 27.12.2021).

⁶⁴ *Polska zawetuje Fit for 55? Saryusz-Wolski: mamy broni atomową w ręku*, Polskie Radio 24 17.01.2022, <https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/2886026,Polska-zawetuje-Fit-for-55-Saryusz-Wolski-mamy-bron-atomowa-w-reku> (dostęp: 27.02.2022).

⁶⁵ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 grudnia 2021 roku w sprawie wezwania państw Unii Europejskiej do zawieszenia unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS) i podjęcia działań na rzecz reformy, M.P. z 2021 r. poz. 1179.

⁶⁶ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej — tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony, Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864, s. 2.

⁶⁷ Proposal for a Council Directive Restructuring the Union Framework for the Taxation of Energy Products and Electricity (Recast), COM/2021/563 final, Brussels 2021.

Po czwarte sugerowano, aby ważnym lewarem dla argumentów przedstawianych przez polski rząd była zgoda na dwa kolejne podatki europejskie, które w nomenklaturze UE były określane jako nowe zasoby własne UE. Wymagało to nie tylko akceptacji ze strony rządu, ale również polskiego Sejmu. Komisja Europejska zaproponowała trzy takie nowe źródła dochodów do budżetu UE, spośród których dwa dotyczyły polityki klimatycznej. Było to, po pierwsze, 25% dochodów z aukcji uprawnień do emisji w ramach systemu ETS, które dotąd należały do dochodów budżetu państwa członkowskiego, a po drugie, 75% dochodów ze sprzedaży certyfikatów CBAM, a więc tak zwanego podatku granicznego nakładanego na importerów między innymi stali, aluminium, cementu, nawozów sztucznych i energii elektrycznej⁶⁸. Warto przy tym zauważyć, że zwłaszcza ten pierwszy podatek był niekorzystny dla Polski. Nie tylko pozbawiał ją bowiem dochodów ze sprzedaży uprawnień do emisji, a tym samym środków przeznaczanych na transformację klimatyczną w kraju, ale też wpływy pochodzące z Polski były niewspółmiernie wysokie w porównaniu do dochodów płynących z innych państw członkowskich.

Podsumowanie

Zasadniczym celem polskiej polityki na arenie UE powinno być ograniczenie kosztów wynikających z konieczności transformacji klimatycznej w ramach programu „Fit for 55”. Środkiem do tego może być między innymi uzyskanie większego wsparcia finansowego ze strony UE, prolongata okresu dochodzenia do unijnych celów klimatycznych, a także czasowe wyłączenie Polski z reżimu ETS lub zasadnicza reforma tego instrumentu. Jak się wydaje, tak ambitnych celów nie sposób było zrealizować, stosując wcześniejszą politykę wobec partnerów w UE, a więc wymagana była jej znacząca modyfikacja w kierunku niekonwencjonalnych metod i częstszego wykorzystania weta jako instrumentu realizowania interesów narodowych. W ten sposób polityka europejska polskich władz mogłaby odpowiedzieć na aspiracje UE w zakresie polityki energetycznej i klimatycznej.

Możliwości zaostżenia polskiej polityki europejskiej na początku 2022 roku były jednak poważnie ograniczone przez uwarunkowania zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Wśród tych pierwszych najważniejszy był kryzys geopolityczny na wschodnich granicach UE, który nie zachęcał do pogłębiania różnicowań na łonie państw UE i NATO. Natomiast na arenie krajowej dużym utrudnieniem było wyczerpanie Zjednoczonej Prawicy sześciolatnim okresem sprawowania władzy, wewnętrzne podziały w obozie rządowym, wreszcie nieprzejednana postawa opozycji, która krytycznie oceniała wszystkie działania koalicji rządowej, szczególnie te na arenie unijnej.

⁶⁸ Proposal for a Council Decision Amending Decision (EU, Euratom) 2020/2053 on the System of Own Resources of the European Union, COM/2021/570 final, Brussels 2021.

Niemniej przykład dyskusji o polityce energetycznej i klimatycznej UE w Polsce jest dowodem na to, że ambitny program „Fit for 55” może napotkać na opór społeczny, a tym samym polityczny ze strony niektórych państw członkowskich. Instytucje unijne i politycy głównego nurtu w Parlamencie Europejskim mogli uznać to za przejaw eurosceptycyzmu takich rządów jak węgierski lub polski. Jednak debata publiczna prowadzona w Europie Środkowej mogła podważyć legitymizację polityki unijnej, tym bardziej że wątpliwości wobec tej polityki pojawiały się także w Europie Zachodniej. Tym samym nazbyt wygórowana agenda klimatyczna Unii może spotęgować problemy legitymizacyjne UE, a więc zwiększyć wewnętrzne podziały w tej organizacji i tendencje dezintegracyjne⁶⁹.

Bibliografia

Literatura

- Buzogány A., Četković S., *Fractionalized but Ambitious? Voting on Energy and Climate Policy in the European Parliament*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 1038–1056.
- Damro C., *Market Power Europe*, „Journal of European Public Policy” 19, 2012, nr 5, s. 682–699.
- European Commission, *Antitrust: Commission Imposes Binding Obligations on Gazprom to Enable Free Flow of Gas at Competitive Prices in Central and Eastern European Gas Markets*, Brussels 2018.
- European Commission, *Quarterly Report on European Gas Markets*, t. 14, z. 3, Brussels 2022.
- European Parliament, *Closer to the Citizen, Closer to the Ballot, Eurobarometer Survey 91.1*, red. P. Schulmeister, Brussels 2019.
- Fraune C., Knodt M., *Sustainable Energy Transformations in an Age of Populism, Post-Truth Politics, and Local Resistance*, „Energy Research & Social Science” 43, 2018, s. 1–7, <https://doi-org.eui.idm.oclc.org/10.1016/j.erss.2018.05.029>.
- Goldthau A., Sitter N., *Soft Power with a Hard Edge: EU Policy Tools and Energy Security*, „Review of International Political Economy” 22, 2015, nr 5, s. 941–965.
- Grosse T.G., *Paliwo dla dominacji. O ekonomicznych podstawach supremacji geopolitycznej*, Warszawa 2020.
- Grosse T.G., *Suwerenność i polityczność. Studium integracji europejskiej*, Warszawa 2022.
- Gruber L., *Ruling the World: Power Politics and the Rise of Supranational Institutions*, Princeton 2000.
- Hofmann A., *Making EU Environmental Policy More Legitimate?*, [w:] *Environmental Policy in the EU: Actors, Institutions and Processes*, red. A. Jordan, V. Gravey, Abingdon-Oxon 2021, s. 317–333.
- Homeyer I. von, Oberthür S., Jordan A.J., *EU Climate and Energy Governance in Times of Crisis: Towards a New Agenda*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 959–979.
- Huber R.A., Maltby T., Szulecki K., Četković S., *Is Populism a Challenge to European Energy and Climate Policy? Empirical Evidence Across Varieties of Populism*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 998–1017.
- International Energy Agency, *Electricity Market Report*, Wien 2022.

⁶⁹ I. von Homeyer, S. Oberthür, A.J. Jordan, *EU Climate and Energy Governance in Times of Crisis: Towards a New Agenda*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 959–979; A. Hofmann, *Making EU Environmental Policy More Legitimate?*, [w:] *Environmental Policy in the EU: Actors, Institutions and Processes*, red. A. Jordan, V. Gravey, Abingdon-Oxon 2021, s. 317–333.

- Knodt M., Ringel M., Müller R., 'Harder' Soft Governance in the European Energy Union, „Journal of Environmental Policy & Planning” 22, 2020, nr 6, s. 787–800.
- Liefferink D., Rüdiger K.W., *Environmental Leaders and Pioneers: Agents of Change?*, „Journal of European Public Policy” 24, 2017, nr 7, s. 951–968.
- Manners I., *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?*, „Journal of Common Market Studies” 2002, nr 2 (40), s. 235–258.
- Moore Ch., *European Electricity Review 2022. Gas Crisis Interrupts EU Coal Exit*, London 2022.
- Oberthür S., Dupont C., *The European Union's International Climate Leadership: Towards a Grand Climate Strategy?*, „Journal of European Public Policy” 28, 2021, nr 7, s. 1095–1114.
- Proedrou F., *Behind the EU's Energy and Climate Policy Conundrum: Erroneous Power Toolbox, Deadlocks and the Way Forward*, „Journal of Common Market Studies” 58, 2020, nr 2, s. 402–418.
- Smyrgala D., *Fukushima and Energiewende: Impact on Structure of Power Generation*, „Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy” 12, 2017, nr 4, s. 332–337.

Akty prawne i orzecznictwo

- Proposal for a Council Decision Amending Decision (EU, Euratom) 2020/2053 on the System of Own Resources of the European Union, COM/2021/570 final, Brussels 2021.
- Proposal for a Council Directive Restructuring the Union Framework for the Taxation of Energy Products and Electricity (Recast), COM/2021/563 final, Brussels 2021.
- Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing a Social Climate Fund, COM/2021/568 final, Brussels 2021.
- REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure and Sustainable Energy, COM/2022/108 final, Strasbourg 2022.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej — tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony, Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864, s. 2.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 grudnia 2021 roku w sprawie wezwania państw Unii Europejskiej do zawieszenia unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji (EU ETS) i podjęcia działań na rzecz reformy, M.P. z 2021 r. poz. 1179.
- Wyrok Sądu Unii Europejskiej w Luksemburgu z dnia 2 lutego 2022 roku w sprawie T-616/18, *Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo/Komisja (Zobowiązania Gazpromu)*.

Źródła internetowe

- Arnold M., *ECB Executive Warns Green Energy Push Will Drive Inflation Higher*, „Financial Times” 8.01.2022, <https://www.ft.com/content/80cbd05f-d722-411f-9bbe-155cd8c06f7e>.
- Bodalska B., *Polska złożyła wniosek ws. reformy systemu ETS. Nasz kraj traci czy zyskuje na handlu emisjami?*, Euractiv.pl 4.01.2022, <https://www.euractiv.pl/section/energia-i-srodowisko/news/polska-zlozyla-wniosek-ws-reformy-systemu-ets/>.
- Bojanowicz R., *Rachunek za Fit for 55. Jakie koszty poniesie polska gospodarka?*, Forsal.pl 11.01.2022, <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8330293,fit-for-55-koszty-dla-polski-wplyw-na-gospodarke-bank-pekao.html>.
- Burchard H. von der, *Germany Downplays Coalition Anger over 'Dangerous' EU Nuclear Push*, „Politico” 3.01.2022, <https://www.politico.eu/article/germany-reject-eu-nuclear-energy-dangerous/>.
- Burchard H. von der, *Why Germany Pipes Down When Talk Turns to Nord Stream 2 Sanctions*, „Politico” 8.02.2022, <https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-silence-on-nord-stream-2-draws-fresh-criticism/>.

- Ciepiela D., *Apel o zawieszenie „opresyjnego” systemu handlu emisjami*, wnp.pl 25.01.2022, <https://www.wnp.pl/energetyka/apel-o-zawieszenie-opresyjnego-systemu-handlu-emisjami,531777.html>.
- Ciepiela D., *Koszt transformacji energetycznej Polski do 2030 r. to 240 mld euro*, wnp.pl 17.06.2020, <https://www.wnp.pl/energetyka/koszt-transformacji-energetycznej-polski-do-2030-r-to-240-mld-euro,401110.html>.
- Clepe P., *Germany Needs to Stop Imposing its Failed Energy Policies on the Rest of the EU*, Brussels Report 4.01.2022, <https://www.brusselsreport.eu/2022/01/04/germany-needs-to-stop-imposing-its-failed-energy-policies-on-the-rest-of-the-eu/>.
- Elliott S., *EU Proposes to Stop Funding Natural Gas Infrastructure, Shift Focus to Hydrogen*, „S&P Global Market Intelligence” 16.12.2020, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/eu-proposes-to-stop-funding-natural-gas-infrastructure-shift-focus-to-hydrogen-61769734>.
- Europe Nuclear Plants ‘Need 500 Bn Euro Investment by 2050’: EU Commissioner*, France24.com 9.01.2022, <https://www.france24.com/en/live-news/20220109-europe-nuclear-plants-need-500-bn-euro-investment-by-2050-eu-commissioner>.
- Fleming S., Khan M., *EU Seeks to Curb Gas Costs if Ukraine Crisis Hits Energy Supplies*, „Financial Times” 6.02.2022, <https://www.ft.com/content/907c85e0-7cbe-4eea-a725-db601895a84e>.
- Gaal W. van, *EU Green Taxonomy Becomes Law, Gas and Nuclear Postponed*, EUobserver.com 10.12.2021, <https://euobserver.com/climate/153776>.
- Gaal W. van, *German Ministers Condemn ‘Unrealistic’ EU Hydrogen Rules*, EUobserver.com 25.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154177>.
- Gaal W. van, *Germany Launches ‘Gigantic’ Climate Emergency Programme*, EUobserver.com 12.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154052>.
- Hernandez A., Brenton H., *Green Bust or Green Flush: Figuring Out the Impact of the EU’s New Investment Rules*, „Politico” 3.02.2022, <https://www.politico.eu/article/green-investment-bust-or-green-flush-european-commission/>.
- Hernández-Morales A., *Europe’s Power Price Spike Caused by Surging Demand, Extreme Weather: Report*, „Politico” 14.01.2022, <https://www.politico.eu/article/iea-sky-high-electricity-prices-driven-by-surging-demand-and-more-extreme-weather-events/>.
- Khan M., *EU Lawmakers Plan Last-Ditch Effort to Reject Brussels’ Green Investment Rules*, „Financial Times” 7.02.2022, <https://www.ft.com/content/9d287d09-20d4-4dc6-bc93-79ce143f9f26>.
- Khan M., *EU Leaders Battle over Carbon Price as Energy Costs Soar*, „Financial Times” 17.12.2021, <https://www.ft.com/content/eefea72d-0441-4edf-9d56-2e4d835cd4dc>.
- Khan M., Astrasheuskaya N., *EU Aims to Scrap Long-Term Gas Supply Contracts*, „Financial Times” 15.12.2021, <https://www.ft.com/content/7f84c0ef-d81b-4d32-a5dc-75cca8e54532>.
- Kotkamp L., *The Netherlands’ Earthshaking Gas Deal with Germany*, „Politico” 27.01.2022, <https://www.politico.eu/article/the-netherlands-earthshaking-gas-deal-with-germany/>.
- Kuź M., *Zielona banka*, „Magazyn Kontra” 2022, <https://magazynkontra.pl/kuz-zielona-banka/>.
- Mathiesen K., *EU Green Deal Chief: West Must Resist ‘the Dark Side’*, „Politico” 8.12.2021, <https://www.politico.eu/article/eu-green-deal-frans-timmermans-climate-policy/>.
- Maxi-blackout w Berlinie: Dziesiątki tysięcy gospodarstw domowych bez prądu i ogrzewania*, PolskiObserwator.de 10.01.2022, <https://polskiobserwator.de/aktualnosci/blackout-w-berlinie-ty-czen-2022/>.
- Mielczarski W., *Jakie są prawdziwe przyczyny wzrostu cen energii elektrycznej?*, biznesalert.pl 12.01.2022, <https://biznesalert.pl/ceny-energii-energia-elektryczna-oze-eu-ets-unia-europejska-emisje-co2-energetyka-polityka-klimatyczna-gaz-atom-wegiel-transformacja-energetyczna-polska-europa/>.
- Mielczarski W., *Koszty transformacji energetycznej w Polsce (ANALIZA)*, biznesalert.pl 7.02.2022, <https://biznesalert.pl/mielczarski-koszty-transformacji-energetycznej-w-polsce-analiza/>.

- NASZ WYWIAD. *Rolnictwo węglowe. Ardanowski: Gdzie jest drugie dno? Takiej mobilizacji rolników, jak żyję, nie pamiętam*, wPolityce.pl 16.12.2021, <https://wpolityce.pl/gospodarka/577989-wywiad-rolnictwo-weglowe-ardanowski-gdzie-jest-drugie-dno>.
- NASZ WYWIAD. *W UE jest presja na rozszerzenie ETS zamiast zawieszenia? Złotowski: Oczywiście, że tak. To jest absurdalne*, wPolityce.pl 17.12.2021, <https://wpolityce.pl/polityka/578392-nasz-wywiad-zlotowski-w-ue-jest-presja-na-rozszerzenie-ets>.
- Polska dopłaca do unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji*, „Do Rzeczy” 28.02.–6.03.2022, <https://dorzczy.pl/ekonomia/266740/polska-doplaca-do-unijnego-systemu-handlu-uprawnieniami-do-emisji-odejście-od-węgla.html>.
- Polska zawetuje Fit for 55? Saryusz-Wolski: mamy broń atomową w ręku*, Polskie Radio 24 17.01.2022, <https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/2886026,Polska-zawetuje-Fit-for-55-Saryusz-Wolski-mamy-bron-atomowa-w-reku>.
- Pop V., Fleming S., *EU Struggles to Deepen Unity on Defence and Energy*, „Financial Times” 9.03.2022, <https://www.ft.com/content/ad59b882-5920-4b22-802e-289a7d5a49be>.
- Przyszłość europejskiej prawicy. Jaka będzie rola Polski?*, „Wszystko, Co Najważniejsze” 2021, nr 33, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/kongres-polska-wielki-projekt-przyszlosc-europejskiej-prawicy-jaka-bedzie-rola-polski/>.
- Rogala B., *Transformacja energetyczna Polski: po raz pierwszy udział węgla w miksie spadł do 65 proc.*, 300gospodarka.pl, <https://300gospodarka.pl/300klimat/transformacja-energetyczna-polska-2020-forum-energii-spadek-wegiel>.
- Sánchez Nicolás E., *EU Agency Warns ETS Emission-Cuts Are Off Track*, EUobserver.com 13.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154066>.
- Sánchez Nicolás E., *Lead MEP Says Carbon Border Tax Money Must Help Poor Nations*, EUobserver.com 7.01.2022, <https://euobserver.com/climate/154024>.
- Sheppard D., Politi J., Seddon M., *IEA Chief Accuses Russia of Worsening Europe's Gas Crisis*, „Financial Times” 12.01.2022, <https://www.ft.com/content/668a846e-d589-4810-a390-6d7ff281054a>.
- Van Dorpe S., *Vestager's Big Gazprom Case Upheld in EU Court*, „Politico” 2.02.2022, <https://www.politico.eu/article/vestagers-big-gazprom-case-upheld-in-eu-court/>.
- Warzecha Ł., *Prof. Ryszard Legutko: Unia Europejska przestała być wehikulem rozwoju*, „Do Rzeczy” 2021, nr 48 (453), <https://dorzczy.pl/kraj/231148/prof-ryszard-legutko-unia-europejska-przestala-byc-wehikulem-rozwoju.html>.